

INHOUD

Woord vooraf

3

Inleiding

4

1 ALGEMEEN KADER

7

1.1. Kinderrechten als referentiekader

1.2. Uitgangspunten en principes DRP

**2 WERKMAP 'AAN DE SLAG MET HET DECREET
RECHTSPOSITIE VAN DE MINDERJARIGE IN
DE INTEGRALE JEUGDHULP'**

9

2.1. Doelgroep

2.2. Totstandkoming

3 IMPLEMENTATIETRAJECT DECREET RECHTSPOSITIE

14

3.1. Fasen in het traject

3.2. Participatie van minderjarigen

Voor wie meer wil weten

35

Woord vooraf

Sinds het aannemen in 1989 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) door de Verenigde Naties is het gedachtegoed i.v.m. de maatschappelijke positie van kinderen in een ware stroomversnelling gekomen. Dit uit zich niet alleen in de dagelijkse omgang met kinderen maar ook in toenemende regelgeving waarin de juridische positie van minderjarigen aan bod komt.

Ook in ons land werden reeds heel wat wetswijzigingen doorgevoerd op basis van bepalingen uit het IVRK. Denken we maar aan het recht van kinderen om gehoord te worden in procedures die hen aanbelangen of aan het feit dat minderjarigen vanaf 12 jaar moeten instemmen met adoptie, edm.

Zo kwam ook het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp zonder twijfel tot stand onder invloed van het kinderrechtgedachtegoed.

Reeds meer dan 15 jaar ijvert de Kinderrechtswinkel voor een verbeterde rechtspositie van minderjarigen in onze samenleving. De Kinderrechtswinkel vertrekt daarbij van de diverse facetten van een omvattend rechtsbeschermingsinitiatief zijnde :

- dat je rechten hebt,*
- dat je over je rechten geïnformeerd bent,*
- dat je deze rechten kan uitoefenen,*
- dat je ze zonodig kan afdwingen,*
- dat je voor je belangen kan opkomen.*

Omvattend slaat ook op het feit dat niet alleen het individuele kind wordt bijgestaan maar dat de Kinderrechtswinkel deze rechtsbeschermingsfuncties ook vervult ten aanzien van kinderen als sociale groep.

Deze principes van rechtsbescherming vonden zoals hierna beschreven ook hun vertaling in het decreet rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp.

Maar regelgeving is één ding, ze ook nog implementeren in de concrete toepassing is een andere zaak. Het is in dat verband dat de Kinderrechtswinkel werd aangezocht en dat deze werkmop tot stand kwam.

EUGEN VERHELLEN

Inleiding

Samen met het decreet integrale jeugdhulp is het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRP) in mei 2004 goedgekeurd door het Vlaamse Parlement. Momenteel zitten we in de fase van voorbereiding op de uitvoering van het decreet. Ten laatste op 1 juli 2006 worden de bepalingen van het decreet rechtspositie van kracht in alle betrokken sectoren van de integrale jeugdhulp.

Het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige voorziet in een eigen statuut voor de minderjarige in de jeugdhulp. Met dit statuut en de specifieke rechten die daaraan verbonden zijn, zullen de betrokken sectoren in de integrale jeugdhulp moeten werken.

Voorliggende map heeft de bedoeling de actoren in de zeven betrokken sectoren te informeren over de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, en hen middelen aan te reiken om deze regelgeving daadwerkelijk te implementeren in hun werking.

Deze map bestaat uit drie grote delen:

1. Het volledige decreet en de memorie van toelichting vind je terug in het **groene** boekje.
2. Het kader met informatie over deze werkmap, achtergrondinformatie over kinderrechten en een voorstel tot traject voor het implementeren van het DRP vind je terug in deze **rode** handleiding.
3. De **negen fiches** geven uitleg over de artikelen uit het decreet en zijn bedoeld als leidraad bij de implementatie van het decreet rechtspositie.

Deze map is geen hapklaar receptenboek. Het is eerder een werkinstrument om mee aan de slag te gaan.

In het project kwam duidelijk naar voren dat de nood aan verduidelijking en een omschrijving in begrijpbare taal van de verschillende artikelen in het DRP het grootst is. De negen afzonderlijke fiches komen hieraan tegemoet en geven naast die verduidelijking ook talrijke tips om de principes van het decreet te implementeren in het dagelijkse handelen. Zij vormen dan ook de kern van deze werkmap.

Aangezien uit onze ervaringen blijkt dat kant en klare methodieken niet het verhoopte resultaat bereiken maar dat veeleer het proces dat hiermee wordt afgelegd essentieel is, wordt hier ook een implementatietraject voorgesteld. Geheel in de geest van het decreet rechtspositie wordt daarbij de participatie van minderjarigen benadrukt.

Het groene boekje biedt naast de tekst van het decreet rechtspositie ook een toelichting bij de ontstaansgeschiedenis en toelichting bij alle artikelen in de memorie.

Het is verder ook van belang te weten dat deze werkmap kadert in een groter implementatieplan. Professionelen zullen in de toekomst verder ondersteund worden met vorming en procesbegeleiding.

Cliënten, zowel minderjarigen als ouders, zullen op hun beurt ook op een aangepaste wijze geïnformeerd worden over hun rechten in de integrale jeugdhulp.

① ALGEMEEN KADER

1.1. Kinderrechten als referentiekader

Op 20 november 1989 werd door de Verenigde Naties het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) goedgekeurd. Sinds dit verdrag van kracht is hebben kinderrechten een juridisch bindend karakter.

Door de ratificatie van het IVRK heeft België zich ertoe verbonden de bepalingen uit het verdrag toe te passen en moet zij ingevolge het toezichtsmechanisme hierover verantwoording afleggen t.o.v. het Comité voor de rechten van het kind in Genève.

Maar het verdrag is er niet enkel omdat kinderrechten geschonden worden maar ook opdat kinderen meer gerespecteerd zouden worden. Een houding van respect t.o.v. kinderen is een proces dat nog volop aan de gang is.

Ook voor de jeugdhulp kan het IVRK inspirerend werken. Uit onderzoek van de bijzondere jeugdzorg blijkt immers dat het respecteren van kinderrechten preventief kan werken t.a.v. problemen met minderjarigen in onze samenleving.

Verder zien we hier ook een evolutie in visie op de minderjarige als een cliënt die draager is van rechten en actief participeert aan het hulpverleningsproces.

Naast een mentaliteitswijziging t.o.v. de positie van kinderen in onze maatschappij was het IVRK ook aanleiding tot heel wat wetwijzigingen.

Vrij snel nadat het IVRK van kracht was werd een wijziging doorgevoerd in het Gerechtelijk Wetboek. Middels art. 931 Ger.W. hebben kinderen het recht gehoord te worden in procedures die hen aanbelangen. De minderjarige kan dit vragen aan de rechter of de rechter kan zelf beslissen om de minderjarige te horen. Daarnaast verplicht artikel 56bis van de Jeugdbeschermingswet de jeugdrechter om elke minderjarige die de leeftijd van 12 jaar heeft bereikt op te roepen in burgerlijke geschillen die verband houden met ouderlijk gezag, het beheer van de goederen van de minderjarige, de uitoefening van het bezoekrecht of de aanwijzing van een toeziend voogd. Voor andere procedures is de toestemming van kinderen noodzakelijk geworden. Denk maar aan de instemming in adoptie vanaf 12 jaar, het geven van toestemming bij erkenning door de vader vanaf 15 jaar.

Ook het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp is ontegensprekelijk geïnspireerd door het IVRK.

1.2. Uitgangspunten en principes DRP

Het decreet rechtspositie wil de rechten van de minderjarige in de jeugdhulp op een **samenhangende en uniforme** wijze regelen, ongeacht de sector of de hulpverleningsvorm waarin de minderjarige terecht komt.

De rechten opgesomd in dit decreet gelden zonder onderscheid voor **alle minderjarigen**. Elke minderjarige kan er aanspraak op maken. Deze rechten zijn van toepassing vanaf het moment dat een interactie plaatsgrijpt tussen een jeugdhulpverlener/jeugdhulpaanbieder en een minderjarige.

Het decreet gaat uit van een **inclusieve benadering**: er wordt vertrokken van een algemeen kader dat de rechten opsomt van alle minderjarigen. Daarnaast wordt rekening gehouden met de specificiteit van bepaalde doelgroepen.

De **participatie** van alle actoren, ook van de minderjarige bij de jeugdhulp is noodzakelijk en gaat verder dan hen enkel de mogelijkheid bieden om hun mening te ventileren. Dit is maar een eerste stap. Belangrijker is hen deel van het geheel te laten zijn, waarbij hun mening en ervaring en hun interpretaties van de praktijk mee bepalend zijn voor het verder verloop van de hulpverlening.

Het decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige voorziet in een **eigen statuut** voor de minderjarige in de jeugdhulp om zo een betere rechtsbescherming van de minderjarige te realiseren.

Ook andere recente regelgeving zoals de wet op de patiëntenrechten, het kwaliteitsdecreet, de wet verwerking persoonsgegevens,... doet inspanningen om de positie van de cliënt te versterken.

In tegenstelling tot wat soms gedacht wordt, doet een eigen statuut voor minderjarigen niets af aan de rechten en verantwoordelijkheden van ouders, hulpverleners, voorzieningen, enz. , integendeel het verruimt de interactiemogelijkheden en draagt dus bij tot een goede hulpverleningsrelatie.

Het toepassen van de regels uit het DRP omtrent het toekennen van een eigen statuut voor minderjarigen is niet voldoende. Implementatie is een **voortdurend proces** van reflectie over het eigen handelen en van dialoog om ervaringen te delen, in discussie te gaan en van elkaar te leren.

2 WERKMAP 'AAN DE SLAG MET HET DECREET RECHTSPOSITIE VAN DE MINDERJARIGE IN DE INTEGRALE JEUGDHULP'

2.1. Doelgroep

Met het project "Implementatie decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp" beoogt de Kinderrechtswinkel de betrokken sectoren in de integrale jeugdhulp te informeren over het statuut van de minderjarige in de jeugdhulp en hen een kader aan te reiken om deze rechten ook daadwerkelijk te implementeren in hun werking.

De **betrokken sectoren** zijn algemeen welzijnswerk, bijzondere jeugdzorg, centra voor integrale gezinszorg, centra voor leerlingenbegeleiding, centra geestelijke gezondheidszorg, Kind en Gezin en Vlaams Fonds voor de Sociale Integratie van Personen met een Handicap.

In principe is het DRP van toepassing op alle jeugdhulpaanbieders binnen de integrale jeugdhulp, dus zowel op de voorzieningen als op de personen die jeugdhulp aanbieden (opvoeders, pleeggezinnen, hulpverleners,...). Ook de "toegangspoort" en de "trajectbegeleiding" binnen integrale jeugdhulp vallen daar onder.

2.2. Totstandkoming

In het najaar van 2004 kreeg de Kinderrechtswinkels vzw middels een ministerieel besluit de opdracht een product te ontwikkelen om het decreet rechtspositie van de minderjarige te implementeren in de betrokken sectoren van de integrale jeugdhulp.

In een eerste fase werden de huidige sectorale regelgeving en de uitvoeringsmodaliteiten in de betrokken sectoren bestudeerd. De bestaande regelgeving werd doorgenomen in het licht van het decreet rechtspositie. Aan de hand van een vergelijking is vervolgens een inventaris opgemaakt met knelpunten en overeenkomsten tussen de sectorale regelgeving en het decreet rechtspositie. Dit stelde ons in staat een goed overzicht te krijgen welke bepalingen uit het DRP voor bepaalde sectoren nieuw zijn, preciezer worden bepaald, afwijken van bestaande regelgeving, etc.

Dit document vormde de basis voor de verdere werkzaamheden in het project.

Vervolgens werd er vanuit de Kinderrechtswinkel contact opgenomen met de bevoegde administraties en werd er informatie uitgewisseld over de juridische vergelijking.

Tegelijkertijd werd een **reflectiegroep** samengesteld met betrokkenen uit de verschillende sectoren. Dit zijn zowel mensen uit de **administraties** als mensen die op één of andere manier actief zijn in het **werkveld**. Er werden ons namen aangereikt via het beleidsondersteuningsteam integrale jeugdhulp en de Kinderrechtswinkel contacteerde mensen waarmee zij zelf regelmatig samenwerkt of waarmee er voor andere projecten contacten waren. De reflectiegroep bestond uit een 25-tal deelnemers gespreid over de verschillende sectoren in de integrale jeugdhulp.

Het resultaat van de juridische doorlichting werd aan hen voorgelegd. De noodzakelijke aanpassing aan diverse regelgeving werd een opdracht voor de betrokken administraties.

In een volgende fase waren contacten met de direct betrokkenen in de verschillende organisaties en voorzieningen essentieel. De Kinderrechtswinkel wilde immers zicht krijgen op de vragen, knelpunten en weerstanden op het terrein. Hiertoe werden per sector **werkgroepen** bijeengebracht met de bedoeling vragen en praktische implicaties van het decreet rechtspositie te inventariseren.

Er zijn negen werkgroepen samengebracht. Deelnemers voor deze werkgroepen werden geselecteerd in overleg met de belangenorganisaties van de respectievelijke sectoren en vanuit contacten bij de Kinderrechtswinkel. Aangezien het niet de bedoeling was dat de Kinderrechtswinkel voorafgaand aan de werkgroepen informatiemomenten organiseerde m.b.t. het decreet rechtspositie werd geopteerd om voornamelijk mensen te selecteren die deelnamen aan de infodagen integrale jeugdhulp. Er werd voor de samenstelling van de werkgroepen tevens rekening gehouden met een goede geografische spreiding en een vertegenwoordiging van alle soorten werkvormen binnen een bepaalde sector. Gemiddeld waren er een tiental deelnemers per werkgroep. Aan de deelnemers werd gevraagd zich over volgende aspecten uit te spreken:

2.2.1. Inventaris van mogelijke knelpunten/bezorgdheden/...

- a. Wat betekent het decreet rechtspositie concreet voor de werking binnen uw organisatie/voorziening?
- b. Wat zijn uw grootste bekommernissen inzake het decreet rechtspositie?
- c. Welke rechten werden reeds geconcretiseerd in de werking van uw instelling? (bvb. inzagerecht, participatierecht, ...)
Wat loopt hierbij goed of minder goed?
- d. Wat zijn **prioritaire** aandachtspunten? Welke artikels vragen om meer uitleg? (onduidelijkheden en werkpunten)
- e. Wat verwachten jullie van de Kinderrechtswinkel inzake ondersteuning?

2.2.2. Inventaris van reeds lopende acties/praktijken binnen de organisatie/voorziening (bvb. infobrochures, bewonersvergaderingen,...)

Uit deze bijeenkomsten kwamen heel wat interessante knelpunten, vragen en bezorgdheden naar voren. De meest voorkomende aspecten waren de volgende:

- Eerst en vooral is er een vraag naar **duidelijkheid rond de inhoud** van het DRP. Er is een grote behoefte aan duidelijke informatie over wat welk recht concreet inhoudt voor de praktijk.
- De meeste vragen en bezorgdheden zijn van toepassing op de artikelen betreffende het **dossier**.
- Verder is er een **behoefte aan een initiatief waar mensen terecht kunnen** met onoplosbare problemen. Een centraal orgaan dat snel kan inspelen op vragen en die medewerkers ondersteunt in hun handelen.
- Er is **nood aan een uitwisseling** van good practices tussen diensten en sectoren om zo elkaar te inspireren rond de implementatie van bepaalde rechten.
- Er is niet zozeer **nood** aan pasklare methodieken maar eerder **aan ondersteuning**, vorming bij de implementatie.

Naast deze bijeenkomsten heeft de Kinderrechtswinkel ook contacten gelegd en bezoeken gebracht aan individuele organisaties in het werkveld. Dit was een ideale gelegenheid om zicht te krijgen op reeds lopende acties en good practices.

Bij het opsporen en doorlichten van bestaande good practices hebben we ons eerst en vooral toegespitst op concrete werkvormen in de praktijk. Er werd nagegaan op welke manier voorzieningen het werken met kinderrechten omzetten in de praktijk.

Opvallend binnen deze zoektocht is het grote engagement van de voorzieningen binnen de bijzondere jeugdbijstand. Het Minorius-project was voor veel diensten de aanzet om binnen de eigen voorziening te werken rond kinderrechten. Bij contact met verscheidene organisaties wordt vaak verwezen naar het belang van dit project als stimulator. Het zette organisaties ertoe aan kleinschalig te starten met het werken rond kinderrechten.

Veel organisaties startten met een denkproces om na te gaan op welke manier aandacht gegeven kon worden aan kinderrechten. Naderhand werd het thema kinderrechten een vast agendapunt om zo vertrouwd te raken met de materie.

In verschillende diensten groeiden deze initiatieven langzamerhand uit tot het werken vanuit een op kinderrechten gerichte visie waarbij de mening van de minderjarige belang heeft. Er wordt veel belang gehecht aan het informeren van de minderjarige over de hulpverlening. Zo ontwikkelden verscheidene organisaties informatiebrochures voor hun minderjarigen. De brochures bespreken vormelijk de hulpverlening en gaan jongeren informeren over hun rechten in alle procedures. In een voor hen verstaanbare taal krijgen jongeren te horen wat ze kunnen verwachten en hoe ze kunnen participeren binnen de hulpverlening.

Nog een stap verder gaan de initiatieven zoals bewonersraden of het oprichten van één of ander inspraakorgaan, waarbij jongeren kunnen opkomen voor zichzelf of voor de omgeving waarin ze vertoeven. Hierdoor krijgen jongeren de kans om hun rechten actief uit te oefenen.

Ook in de andere sectoren is dezelfde evolutie merkbaar. De start van veel projecten was klein en onzeker maar langzaamaan groeide het vertrouwen. De meeste organisaties startten met het praten over, het team vertrouwd laten worden met,... Na deze fase schakelden organisaties over naar de "doe-fase".

Er zijn voorbeelden te vinden van organisaties die jongeren niet alleen gaan informeren maar hen ook systematisch gaan bevragen over de geboden hulpverlening. Initiatieven zoals het houden van tevredenheidsmetingen om zo op de hoogte te blijven van wat jongeren verbeterd willen zien, zijn een poging om jongeren hun rechten actief te laten uitoefenen.

Organisaties die al iets langer bezig zijn, benadrukken niet alleen het aanwezig zijn van uiterlijk waarneembare acties om te bewijzen dat ze daadwerkelijk bezig zijn met kinderrechten, maar bovenal het proces achter al deze initiatieven. Het is een continu proces dat niet alleen uitgedrukt wordt in de tastbaarheid van initiatieven, maar ook en vooral in de geest van een organisatie.

Uit deze contacten, maar ook op basis van ervaringen in het verleden, groeide de overtuiging niet enkel te moeten ingaan op de vraag naar heel concrete methodieken. Deze ervaringen en good practices zijn wel ten dele verwerkt in de fiches maar werden ook geïnventariseerd om in een latere fase in het implementatieproces aan te bieden aan de sectoren.

Deze werkmap wil enerzijds op een aantal vragen die leven in het werkveld een concreet antwoord bieden, waardoor meer **duidelijkheid** en zekerheid ontstaat **omtrent het juridische luik** van het decreet rechtspositie.

Anderzijds is het de betrachting een **mentaliteitsverandering** in de voorzieningen en bij de individuele hulpverlener te bewerkstelligen.

Dit is de meer pedagogische invalshoek, waarbij het de bedoeling is de hulpverlener aan te zetten tot reflectie over de positie van de minderjarige binnen de hulpverlening in concreto, en over de organisatie van die hulpverlening vanuit een kinderrechtenvisie.

Hierbij wordt het decreet rechtspositie gezien als een start van een proces en niet als een eindpunt. Op heden bestaat immers het risico dat het decreet rechtspositie beperkend geïnterpreteerd wordt, waardoor er de facto nauwelijks een verbetering merkbaar is voor de minderjarige.

Met het hierna volgend trajectvoorstel willen we proberen dit groeiproces open te houden en hulpverleners ertoe aan te zetten telkens hun handelen te toetsen aan het kinderrechtenkader.

Het is niet de bedoeling voor alles “pasklare” antwoorden te bieden waardoor het decreet rechtspositie te sterk begrensd zou worden maar het decreet aan te grijpen om de rechtspositie van de minderjarige binnen de hulpverlening te versterken.

❸ IMPLEMENTATIETRAJECT DECREET RECHTSPOSITIE

3.1. Inleiding

In dit deel gaan we dieper in op welke stappen kunnen worden gezet om het decreet rechtspositie in een voorziening te implementeren. Dit gebeurt a.d.h.v. een modeltraject, opgebouwd uit 5 opeenvolgende stappen. Deze 5 fasen worden toegelicht en aan de jeugdhulpverleners worden handvaten aangereikt, die hen ondersteunen in het doorlopen van het traject. Afhankelijk van de sector en van de voorziening binnen een sector kan dit traject verschillen.

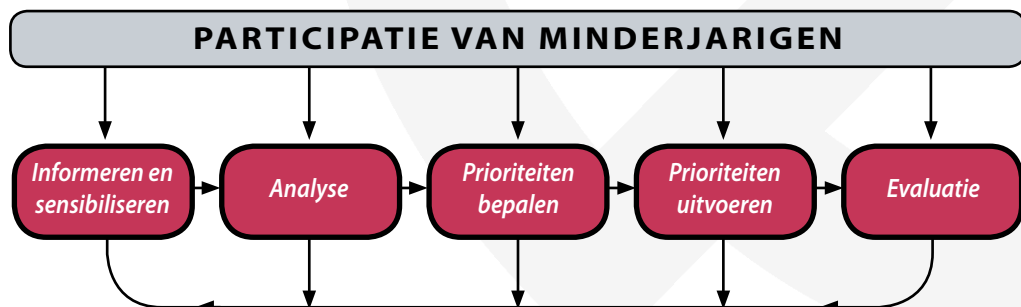
Om tot een goed resultaat te komen moet men er van uit gaan dat de hulpverlener binnen zijn voorziening ervaringsdeskundig is en dus het best geplaatst is om in te schatten welke de beste manier is om het DRP te implementeren.

De informatie, tips en reflectievragen die in de fiches van deze werkmap aan bod komen zijn een belangrijk hulpmiddel om het traject uit te voeren.

Het doorlopen van het traject is een stimulans om op een systematische manier te werken aan de implementatie van het DRP. Het wil de voorziening een spiegel voorhouden, waardoor men als het ware een externe kijk op de eigen werking krijgt.

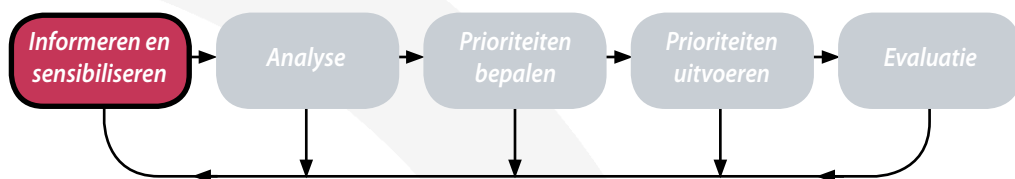
Aan het einde van dit deel wordt aandacht besteed aan participatie van minderjarigen doorheen het traject.

We stellen vijf fasen voor in het traject om het decreet rechtspositie te implementeren:

3.2. Vijf fasen in het traject

FASE 1 *Informeren en sensibiliseren over de implementatie van het DRP*

Voor men effectief aan de slag gaat, is het belangrijk om goed geïnformeerd te zijn. Om dit te bereiken:

- moeten alle medewerkers goed geïnformeerd zijn over het DRP
- moeten jeugdhulpverleners geïnformeerd zijn over hoe de voorziening het implementatieproces DRP zal aanpakken

a. Informeren over het DRP

Het decreet rechtspositie is een vrij uitgebreide en niet altijd eenvoudige tekst.

Voor zij die het liefst met de tekst van het decreet zelf aan de slag gaan, zit er in deze werkmap een handig boekje met de tekst van het decreet rechtspositie en de memorie van toelichting bij het decreet. Hier kan men altijd naar terug grijpen wanneer men precies wil weten wat het decreet rechtspositie zegt.

Om het DRP toegankelijker te maken, kan men de 9 fiches die in deze werkmap zitten, gebruiken. Deze fiches willen jeugdhulpverleners in klare taal wegwijs maken in de inhoud van het decreet rechtspositie.

b. Informeren/sensibiliseren over het implementatieproces

Nu alle betrokken jeugdhulpverleners weten waarover het decreet rechtspositie gaat, kan men aan de slag. Men kan op verschillende manieren het traject afleggen. Sommige organisaties zijn hiërarchischer georganiseerd dan anderen. Hier zullen implementatiestrategieën dan ook sneller kant-en-klaar aangeboden worden aan alle medewerkers. In andere organisaties zal men misschien samen op pad gaan.

De ene manier is niet beter dan de andere. Het komt er voornamelijk op aan een manier te vinden die werkbaar is voor de eigen voorziening.

TIPS

Aangezien het implementeren van het DRP een werk van lange adem is dat waarschijnlijk pas echt zichtbaar wordt over een aantal jaren, is het nuttig het tijdsverloop en de planmatige aanpak binnen dit tijdsverloop uit te tekenen op een tijdslijn. Dit maakt het proces/traject en de verschillende stappen die doorlopen zullen worden zichtbaar en concreet.

Een eerste belangrijke vraag is wie actief zal betrokken worden bij het uitbouwen van het traject om te komen tot de implementatie van het decreet rechtspositie. Verschillende mensen kunnen hierbij op verschillende tijdstippen betrokken worden. Aan de start van het traject is het misschien meer werkbaar met een kleine stuurgroep samen te zitten en te zoeken hoe binnen de voorziening het best aan de slag kan worden gegaan. Naarmate het traject vordert, is het misschien meer opportuun om steeds meer jeugdhulpverleners te betrekken.

TIPS

Aangezien het decreet rechtspositie implicaties heeft op alle niveaus van de voorziening, is het belangrijk dat iedereen die uitvoering zal moeten geven aan het DRP op één of andere manier betrokken wordt. Gezien de grote uitdagingen die met het DRP gepaard gaan en de directe effecten hiervan voor de voorziening kan het zinvol zijn binnen de voorziening iemand aan te duiden die het hele implementatieproces voor het DRP begeleidt en coacht: een implementatiecoach DRP. Deze persoon moet het stap-voor-stap- implementatieproces begeleiden, erop toezien dat iedereen mee is, dat de vooropgestelde doelen worden gehaald, weten bij welke externe instanties en organisaties men terecht kan voor verdere informatie over het DRP, vormingen organiseren...

De implementatiecoach DRP heeft de taak heel het traject binnen de voorziening te coachen en kan hiervoor bvb werkgroepen oprichten per thema uit het DRP, plenaire overlegmomenten houden met het voltallige team van jeugdhulpverleners, een stuurgroep inrichten,...

Maak aan het begin van het traject duidelijk wat van wie verwacht mag worden. Dit moet uiteraard beslist worden binnen de organisatie.

Het gevaar bij het implementeren van het DRP is dat men de rechten van minderjarigen enkel maar technisch toepast zodat minderjarigen wel formeel al hun rechten krijgen, maar in praktijk weinig veranderd zien. Werken aan de implementatie van het DRP is echter geen tijdelijke zaak, maar een proces van continue aandacht en verbetering met als doel een meer respectvolle omgang met de minderjarige. Van de jeugdhulpverlener wordt verwacht dat hij een bepaalde attitude, een manier van respectvolle omgang met de minderjarig in zijn opvoedingscontext, ontwikkelt, waardoor de minderjarige zich ten volle kan ontplooien.^[1]

Hoe men ook aan de slag gaat, één ding is zeker: verandering in de manier van werken zal weerstanden met zich meebrengen. Niet in het minst omdat de implementatie van het DRP soms zou kunnen betekenen dat voorzieningen zich anders zullen moeten gaan organiseren dan tot op heden het geval was.

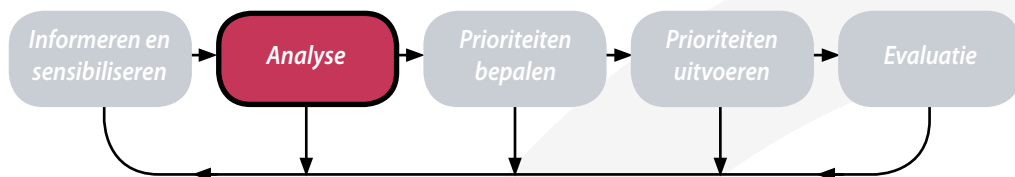
Mogelijke implicaties kunnen zijn:

- Er zal geïnvesteerd moeten worden in nieuwe manieren van werken (bvb. door participatie van kinderen en jongeren, door anders om te gaan met het hulpverleningsdossier, door het intakeproces anders te organiseren,...).
- De organisatie zal op zoek moeten gaan naar nieuwe expertise, vaardigheden, het bijscholen van personeel.
- De visie en de missie van de organisatie zal herschreven moeten worden. Hierin moeten de principes uit het decreet rechtspositie gedragen worden.

We zeiden het eerder al: met de goedkeuring van het decreet rechtspositie worden voorzieningen geconfronteerd met uitdagingen die de komende jaren een duidelijke en expliciete inspanning zullen vragen. Het traject dat een voorziening aflegt, tracht alvast dit proces te plannen en duidelijke keuzes te maken.

^[1] Roose, R., Rechten van kinderen in Vlaamse voorzieningen voor bijzondere jeugdbijstand, p.1-30, KIDS, 2003.

FASE 2 *Analyse van de huidige situatie*

Het analyseren van de vroegere en huidige werking kan belangrijke inzichten opleveren over waarom in het verleden bepaalde zaken al dan niet gunstig werden ervaren, welke lessen men trekt uit het verleden, enz.

De centrale vraag in deze fase is: wat is de huidige situatie op het vlak van rechten van kinderen in de eigen voorziening?

Deze situatieanalyse is een continu proces van evaluatie en dialoog, over de tijd heen. Op teamvergaderingen kunnen nieuwe knelpunten besproken worden en kan nagedacht worden hoe men hiermee zal omgaan.

Gezien de vele thema's die in het DRP aan bod komen, kan deze evaluatie vrij tijdsintensief zijn. Een manier om dit proces beheersbaar te houden is vertrekken vanuit de fiches in deze werkmap, die de acht belangrijkste thema's van het DRP aankaarten. Men kan een aantal thema's kiezen waarvan men weet dat de voorziening nog een hele weg te gaan heeft, of men kan onmiddellijk een globaal beeld trachten te krijgen over de acht thema's.

a. Het verzamelen van informatie

Het analyseren binnen de eigen voorziening van wat goed en minder goed loopt m.b.t. het DRP kan d.m.v. een sterkte-zwakte analyse. Voor het maken van zo'n analyse bestaan tal van methodieken en instrumenten om tot verzameling van gegevens te komen.

Men moet ervoor oppassen deze methodieken niet te mechanisch toe te passen. Experimenteer en leer. Belangrijk is vooral de dynamiek die het in een organisatie te weeg brengt.

TER VERDUIDELIJKING

SWOT-analyse: SWOT staat voor strengths (sterktes), weaknesses (zwaktes), opportunities (kansen) en treats (bedreigingen). Deze vier kernbegrippen geven de mogelijkheid op een zeer gestructureerde manier een analyse te maken van jouw voorziening over het DRP. Bij sterktes gaat het over de vraag: wat doen we goed?, wat hebben we reeds bereikt? Bij zwaktes kunnen volgende vragen worden gesteld: Waar zijn we kwetsbaar? Op welke terreinen moeten we nog leren? Kansen gaat over de vraag: Hoe zullen we onze verworven kennis gebruiken? Bedreiging gaat over externe aspecten die het leren en implementeren van het DRP ondermijnen.

Een SWOT-analyse kan best worden opgesteld in kleine groepjes, op een grote poster, onderverdeeld in vier grote blokken:

STERKTES	ZWAKTES
KANSEN	BEDREIGINGEN

Het resultaat kan eventueel worden vergeleken met andere groepjes. Een SWOT-analyse is de methode bij uitstek om een analyse te maken van het huidige werk en te evalueren waar je staat.

Focusgroepen: Een focusgroep is een zeer geschikte methode om sterktes en zwaktes meer in de diepte te onderzoeken. Het is wel een zeer arbeidsintensieve methode aangezien het verloopt over verschillende sessies. In principe worden de sessies georganiseerd tot geen nieuwe inzichten meer ontstaan. Het onderwerp wordt vanuit verschillende invalshoeken bekeken en hierover wordt van gedachten gewisseld/gediscussieerd met de deelnemers. Het resultaat van een focusgroep is een opsomming van sterktes en zwaktes omtrent het bepaalde thema. Het aantal deelnemers wordt het best beperkt tot een tiental.

Enquêtes: Vragenlijsten kunnen nuttige informatie bieden over hoe een individueel jeugdhulpverlener de situatie analyseert. Een vragenlijst kan worden opgemaakt door de implementatiecoach DRP. Het voordeel hiervan is dat je op korte tijd vrij veel informatie kan verzamelen over verschillende onderwerpen. Voorwaarde is wel dat de juiste vragen worden gesteld in de vragenlijst.

Discussiegroepen: Discussiegroepen bestaan in vele vormen. Het kan gebeuren in paren, in kleine werkgroepen of met alle jeugdhulpverleners van de organisatie. Discussiegroepen nodigen de jeugdhulpverleners uit betrokken te worden bij de discussie over de implementatie van het DRP in de voorziening en de situatie te analyseren. Door deel te nemen aan de discussie worden jeugdhulpverleners uitgedaagd na te denken over hun pedagogisch handelen in de voorziening, na te denken over hun eigen positie, over hoe ze het vandaag doen, en hoe ze het beter kunnen doen. Ze kunnen in discussie gaan met hun collega's, het (on)eens zijn, ervaringen uitwisselen,...

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen, kan men natuurlijk ook verschillende methodieken combineren.

Veel voorzieningen zijn in het verleden al bezig geweest rond één of meerdere thema's van het DRP. De resultaten van die werkzaamheden kunnen een goede input zijn om van te vertrekken. Ook de activiteiten die in het kader van het kwaliteitshandboek zijn opgezet kunnen worden meegenomen. Hetzelfde geldt voor zaken die een organisatie in het verleden reeds neerschreef, bvb. een infobrochure, bepaalde procedures, tevredenheidsmetingen, of verslagen van in het verleden opgerichte werkgroepen ed.

Belicht in de analyse zowel positieve als negatieve aspecten van de huidige werking m.b.t. het DRP. Misschien nog belangrijker dan een beeld te krijgen over de toepassing van het DRP van een voorziening, is de mogelijkheid die een analyse biedt om met collega's jeugdhulpverleners in dialoog te gaan over de bepalingen uit het DRP en dus de principes langzaam maar zeker ingang te laten vinden in de werking.

Ook minderjarigen kunnen een zinvolle bron zijn van informatie mbt. tot kinderrechten in de voorziening. Zij worden er immers dagelijks mee geconfronteerd. Zoek dan ook naar manieren om hen hierbij te betrekken (zie infra).

b. Ordenen van de verkregen informatie

Uiteindelijk moet men al de verworven informatie kunnen inventariseren op een overzichtelijke manier, waardoor men een goed en duidelijk beeld krijgt van hoe een organisatie het decreet rechtspositie vandaag toepast. Een grondige analyse van deze

informatie moet uiteindelijk leiden tot een aantal conclusies waaruit blijkt rond welke rechten een voorziening nog maar weinig heeft gedaan. Dit zal de keuze voor prioriteiten vergemakkelijken in de volgende fase van het traject.

Bij het in kaart brengen van de situatie mag men niet louter aandacht hebben voor concrete maatregelen en procedures die in een voorziening gehanteerd worden. Belangrijker is de mentaliteit en attitude waarmee bepaalde maatregelen toegepast worden. Zo kan het zijn dat een organisatie maandelijks een jongerenteam houdt, maar dat de agenda van het jongerenteam bepaald wordt door de opvoeders, of dat er geen gevolg gegeven wordt aan de voorstellen die gelanceerd worden in het kinderteam, of dat minderjarigen geen feedback krijgen over waarom één van hun voorstellen al dan niet uitgevoerd zal worden.

Het in kaart brengen en systematiseren van de informatie over de implementatie van het DRP mag niet als een doel op zich beschouwd worden. Het gevaar bestaat om enkel tot een mooi document te willen komen dat een goede analyse maakt van de implementatie van het DRP in een voorziening. Dit document is echter maar een ondersteuning om rechten van minderjarigen effectief te implementeren.

c. Analyse van de informatie

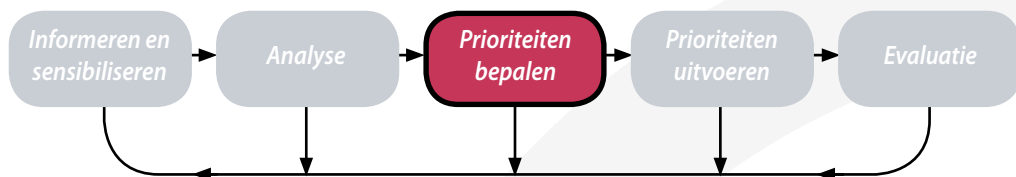
Bij het maken van de analyses probeert men beter niet enkel stil te staan bij slechts één of enkele maatregelen binnen een voorziening. Men moet ook het thema in zijn geheel bekijken en analyseren.

Het risico bestaat dat te veel tijd wordt gependeed aan de fase van informatieverzameling waardoor men er aan het einde van de rit als het ware in verzuipt. Dit werkt uiteraard verlamdend en contraproductief.

Men moet daarom zo goed mogelijk proberen in te schatten welke info men nodig heeft om te kunnen overgaan naar de volgende fase. Men kan bovendien in het verder doorlopen van het traject steeds terugkeren naar de fase van infoverzameling, wanneer zou blijken dat de situatie waarrond gewerkt wordt in de voorziening toch nog niet zo duidelijk is. De verschillende aspecten van de context zullen trouwens pas in de fase van effectieve implementatie helemaal duidelijk worden. M.a.w. pas vanaf dat moment zal goed kunnen worden ingeschat waar men rekening mee moet houden. In de fase "implementatie" komen we hierop terug.

Het doorlopen van het traject is geen lineair proces. Elke fase kan een aanleiding zijn om terug te keren naar een vorige fase.

FASE 3 *Prioriteiten bepalen*

Eens er een duidelijk zicht is op de huidige situatie in de voorziening op het vlak van rechten van minderjarigen, rijst de vraag welke acties eerst moeten genomen worden. Men kiest daarom best een aantal thema's uit het DRP waarin de voorziening de komende maanden of jaren zal investeren.

TER VERDUIDELIJKING

Drie vragen staan in deze fase centraal:

1. Wat moeten we doen?

Het antwoord op deze vraag is duidelijk: het DRP omschrijft in zijn artikelen wat voorzieningen moeten doen. Maar het DRP is niet de enige reden om aandacht te hebben voor rechten van minderjarigen. Het feit dat rechten van minderjarigen in de hulpverlening worden bepaald in een decreet is een duidelijk vertaling van wat als een maatschappelijke noodzaak beschouwd wordt.

2. Wat willen we doen?

Deze vraag verwijst o.m. naar wat door de verschillende actoren (jeugdhulpverleners, minderjarigen, ea.) naar voor geschoven wordt als prioriteit. Zij geven aan welke thema's als grootste behoeften ervaren worden.

3. Wat kunnen we doen?

Wat kunnen we doen peilt naar de capaciteiten die aanwezig zijn in de voorziening om te werken aan het DRP:

- Welke ervaringen hebben we?
- Welke expertise moeten we van buitenaf inbrengen?
- Welke financiële middelen hebben we ter onzer beschikking om te werken aan het DRP?

Op basis van bvb. een SWOT-analyse kan al heel duidelijk geworden zijn aan welke thema's uit het DRP vandaag relatief weinig aandacht geschonken wordt.

Ook de beschikbaarheid van de nodige expertise of de mogelijkheid om bepaalde expertise in huis te halen, kan bepalend zijn voor het stellen van prioriteiten.

Het is belangrijk rekening te houden met wie wat naar voor heeft gebracht in de vorige fase van probleemanalyse. Wanneer kinderen en jongeren werden betrokken in de bevraging, wat zijn hiervan de conclusies? Brengen zij andere dingen aan dan de jeugdhulpverleners? Waarom vinden ze een bepaald thema zo belangrijk?

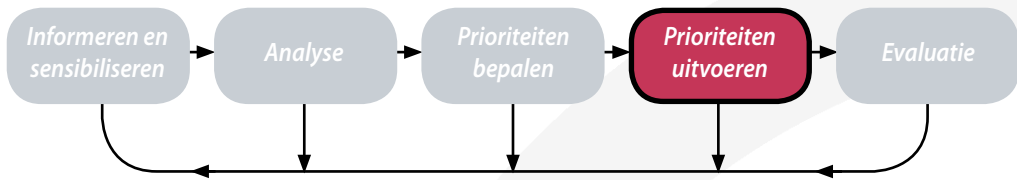
Het kan best zijn dat, nadat de prioriteiten zijn gekozen, er terug wordt gegaan naar een vorige fase om het thema meer in de diepte te bekijken, en meer informatie verzamelen over het thema.

TIPS

Giet de prioriteiten in een plan. Zo'n plan kan je een houvast bieden bij het implementeren van de rechten uit het DRP. Beschouw dit plan evenwel niet als een receptenboek, maar eerder als een document dat ondersteunend en richtinggevend is. Zo'n plan kan ook een handig instrument zijn om na een bepaalde tijd het implementatieproces te gaan evalueren.

Probeer het plan als een dynamisch instrument te gebruiken, en niet als een stap voor stap te volgen leidraad. Uiteindelijk is het de bedoeling in een voorziening een kader te scheppen waarbinnen jeugdhulpverleners, jongeren, ouders en alle andere betrokkenen elkaar kunnen ontmoeten om te werken aan de implementatie van hun rechten.

FASE 4 *Prioriteiten uitvoeren*

Het effectief implementeren van bepaalde rechten uit het DRP, die in de vorige fase als prioritair naar voor kwamen, vormt uiteindelijk de echte uitdaging van het DRP.

Bij dat implementatieproces spelen vele factoren een rol, bvb. wie is de doelgroep en wat zijn hun kenmerken? Zo zal het informeren over het DRP anders verlopen bij jonge kinderen in een CKG, dan bij jongeren in een voorziening BJB. Ook achtergronden, problematieken, gevoelens,... van minderjarigen zijn bepalende factoren in de bijstand aan minderjarigen. Hoe kijkt de minderjarige naar zijn situatie?

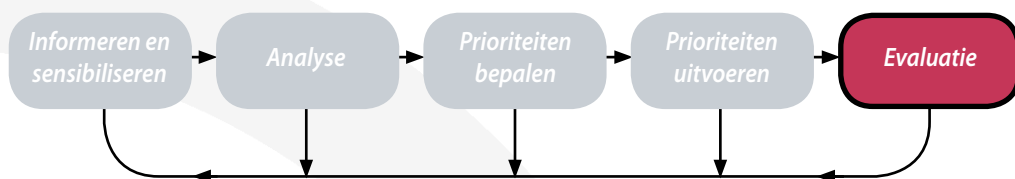
Met dit alles zal rekening gehouden moeten worden bij het implementeren van de rechten uit het DRP. Maar ook kenmerken van de jeugdhulpverleners spelen een grote rol. Hoe kijken zij naar minderjarigen? Wat zijn volgens hen de problemen? Hoe kijken verschillende andere betrokkenen naar de realiteit? Hoe wordt dit ervaren?... Het is net door duidelijkheid te krijgen over deze verschillende visies op de problematiek dat kan gewerkt worden aan het veranderen van de situatie.

Vanuit de relatie minderjarige-jeugdhulpverlener kan er via dialoog aandacht zijn voor wat de jongere kan, om van daaruit de confrontatie met de omgeving aan te gaan. Dit impliceert uiteraard ook dat de jeugdhulpverlener zijn eigen positie t.a.v. de minderjarige in vraag kan stellen.

Het komt er uiteindelijk voornamelijk op aan het probleemoplossend vermogen van de minderjarige aan te spreken en te stimuleren. Van belang hierbij is de manier waarop de minderjarige benaderd wordt. De houding van de jeugdhulpverlener t.a.v. de minderjarige is één van de aspecten die van belang zijn voor een respectvolle benadering van de minderjarige. M.a.w.: er dient tussen hulpverlener en minderjarige een relatie opgebouwd te worden die gebaseerd is op gelijkwaardigheid. Dit staat haaks op de visie van de deskundige hulpverlener, waarbij de klemtoon ligt op het probleemoplossend vermogen van de hulpverlening. ^[2]

^[2] Roose, R., Rechten van kinderen in Vlaamse voorzieningen voor bijzondere jeugdbijstand, p.1-30, KIDS, 2003.

FASE 5 *Evaluatie*

Met het uitvoeren van de vooropgezette doelstellingen is het werk niet klaar. Het evalueren van de ondernomen acties vormt een essentieel onderdeel van het werk.

De doelstelling van deze fase bestaat er uiteraard in na te gaan in hoeverre de doelstellingen en prioriteiten die werden gesteld in de vorige fase 'effectief' zijn uitgevoerd. Deze fase is een belangrijke stap in het eventueel ontwikkelen van een tweede traject, met nieuwe of aangepaste doelstellingen.

Het hele implementatieproces biedt enorme kansen om te leren. Bij de evaluatie komt het er niet zozeer op aan technisch te werk te gaan en na te gaan wat al dan niet werd gerealiseerd. Evaluatie is vooral een proces van dialoog om ervaringen te delen, in discussie te gaan en van elkaar te leren. Welke factoren waren bepalend voor de geboekte successen en welke factoren hebben gezorgd voor mislukking?

TIPS

Volgende vragen kunnen richtinggevend zijn bij het evaluatieproces:

- In hoeverre is de idee van rechten van minderjarigen in de jeugdhulpverlening doorgedrongen in de voorziening? Staat dit bvb. in de missie van de organisatie?
- Is er iets van te merken op de werkvloer of in het optreden van de basiswerkers?
- Welke problemen zijn er in de voorziening, en hoe zijn deze gerelateerd aan de rechtspositie van de minderjarige?
- Komen de geformuleerde doelstellingen tegemoet aan deze problemen?
- Welke lange- en korttermijnperspectieven werden verwacht? Werden deze gerealiseerd?
- Welke andere acties moeten eventueel ondernomen worden om de vooropgezette doelen te bereiken?

De betrokkenheid van alle actoren bij de evaluatie gaat verder dan hen enkel de mogelijkheid bieden om hun mening te ventileren over wat geweest is. Dit is maar een eerste stap. Belangrijker is hen deel van het geheel te laten zijn, waarbij hun mening en ervaring en hun interpretaties van de praktijk mee bepalend zijn voor het verder verloop.

VALKUILEN

- Het DRP stelt zeer ambitieuze doelstellingen voorop. Het gevaar bestaat alles tegelijk te willen evalueren. Neem voor alle thema's uit het DRP echter de nodige tijd en wees realistisch.
- Probeer niet in de val te lopen van het *technisch toepassen* van het DRP. Het DRP moet eerder een aanleiding zijn om te reflecteren over het persoonlijk handelen van de hulpverlener
- Het gevaar bestaat van nul te willen beginnen en het werk en de inspanningen van jeugdhulpverleners van de voorgaande jaren te negeren. Maak gebruik van *bestaande werkgroepen* en overlegmomenten om met het decreet rechtspositie aan de slag te gaan, en eventueel met instrumenten die daarbij gebruikt worden (denk bvb. aan het kwaliteitshandboek in het kader van de kwaliteitszorg).
- Tracht te vermijden dat slecht een aantal hulpverleners zich inzetten om het DRP te implementeren. Creëer daarom het nodige draagvlak binnen de organisatie. Jeugdhulpverleners laten deelnemen aan de verschillende overlegmomenten waarop de koers wordt uitgezet, vergroot de *betrokkenheid* en dus de kans op succes om de principes van het DRP in de praktijk te realiseren.
- Na evaluatie zal misschien de vaststelling worden gemaakt dat een aantal dingen niet lopen zoals gepland. Beschouw je organisatie als een *lerende* organisatie, die bereid is zich voortdurend aan te passen aan gewijzigde omstandigheden. Wees flexibel, experimenteer, leer uit de ervaringen, deel ervaringen en leer van anderen. Wanneer iets niet blijkt te werken, ga dan na waarom het niet werkt en probeer iets anders.

3.3. Participatie van minderjarigen

Eén van de meest vernieuwende en belangrijkste principes van het Kinderrechtenverdrag is het recht van een kind om betrokken te worden bij alle aangelegenheden die hem of haar aanbelangen.

Dit principe heeft ook zijn vertaling gevonden in het DRP:

Onverminderd de procedureregels voor het verlenen van gerechtelijke jeugdhulp, heeft de minderjarige recht op participatie bij de totstandkoming en de uitvoering van de jeugdhulp die hem wordt verleend. De minderjarige heeft het recht zijn mening vrij te uiten in elke aangelegenheid of procedure betreffende de jeugdhulp die hem betreft. Aan de mening van de minderjarige wordt in de mate van het mogelijke passend gevolg gegeven, in overeenstemming met de leeftijd en de maturiteit van de minderjarige. (...) - artikel 16 DRP

Deze bepaling erkent het recht van de minderjarige om te participeren aan de eigen jeugdhulp, zowel op individueel niveau, binnen de relatie minderjarige-jeugdhulpverlener, als op collectief niveau, binnen de relatie minderjarige-voorziening (zie hiervoor fiche “Inspraak en Participatie”).

Het betrekken van minderjarigen binnen de organisatiestructuren van een voorziening lijkt misschien op het eerste zicht niet zo evident. Toch volgt dit volledig de geest en de letter van het Kinderrechtenverdrag en het DRP. De organisatie van een voorziening kan een belangrijke impact hebben op minderjarigen, zeker in de hulpverlening. Het zou dan ook vanzelfsprekend moeten zijn dat kinderen en jongeren worden betrokken bij de planning, implementatie en evaluatie van de toepassing van het DRP in de voorziening. Daarom zal in dit hoofdstuk worden stilgestaan bij de betrokkenheid van minderjarigen doorheen het traject zoals we dit in het vorige hoofdstuk beschreven.

3.3.1. Wat is participatie?

Aangezien participatie een vlag is die vele ladingen dekt, is het zinvol aan het begin van het traject na te denken wat participatie voor de organisatie betekent. Participatie van minderjarigen kan vele invullingen hebben afhankelijk van de voorziening en de context waarin minderjarigen participeren. Als gevolg hiervan kunnen bepaalde participatiemethodieken in de ene voorziening wel goed werken en goede resultaten opleveren en in een andere voorziening dan weer niet.

TER VERDUIDELIJKING

Bij participatie spelen volgende elementen een cruciale rol:

- **Mee weten:** om deel te nemen aan zaken die je aanbelangen is het uiteraard noodzakelijk te weten waarover het gaat. Minderjarigen moeten m.a.w. goed geïnformeerd zijn over die zaken die hen aanbelangen.
- **Mee denken:** minderjarigen denken zelf ook na over dingen die hen aanbelangen, en dit vanuit hun eigen ervaringswereld. Dit kan verrassende perspectieven opleveren die het beeld vollediger maken.
- **Mee praten:** minderjarigen vertellen graag over hun denkbeelden en ervaringen, zowel met leeftijdsgenoten als met volwassenen. Anderen moeten dan ook openstaan voor minderjarigen, en luisteren naar wat minderjarigen te zeggen hebben..
- **Mee beslissen:** Minderjarigen zijn zeer goed in staat om over bepaalde zaken mee te beslissen. Zeker wanneer het gaat over zaken die dicht bij de leefwereld van de minderjarige staat maken zij graag deel uit van het beslissingsproces.
- **Mee doen:** Eens de beslissing is genomen worden minderjarigen graag betrokken bij de uitvoering ervan. Ze kunnen dan ervaren dat hun ideeën er echt toe doen en dat met hen rekening wordt gehouden.
- **Mee evalueren:** het nagaan in hoeverre de verwachte doelstelling bereikt is en hoe het beter kan.

Voor een meer diepgaande analyse van deze facetten van participatie verwijzen we naar de fiche inspraak en participatie.

Participatie van minderjarigen moet als een proces gezien worden, en niet zozeer als een resultaat of doel dat moet bereikt worden. Echte participatie vraagt een voortdurend engagement doorheen de tijd waardoor de betrokkenheid van kinderen deel wordt van de dagelijkse praktijk, eerder dan een éénmalig gebeuren. Dit vereist dat gewerkt wordt aan relaties tussen minderjarigen en hulpverleners waarin wederzijds respect centraal staat.

Er zijn verschillende graden van participatie:

• **Consultatie**

De participatiecultuur van een voorziening is van groot belang bij het opzetten van participatiemethodieken om het DRP te implementeren. Zo zullen organisaties die niet zo vertrouwd zijn met participatie van minderjarigen misschien eerder consultatieve participatiemethoden gebruiken, waarbij kinderen op één of andere wijze worden bevroegd, om zo een zicht te krijgen op hoe minderjarigen bepaalde dingen ervaren, hoe ze denken dat de dienstverlening kan verbeterd worden. Consultatie van de doelgroep is vaak een eenmalig gebeuren. Eens de voorziening zicht heeft op hoe jongeren over bepaalde dingen denken, kan de voorziening verder, en is er niet langer nood om kinderen te betrekken.

• **Overleg**

De resultaten van de consultatie kunnen ook een aanzet zijn om de thema's verder met de kinderen te behandelen in discussiegroepen. Discussiegroepen kunnen de problemen en de oplossingen duidelijker naar voor brengen/beschrijven.

• **Mee beslissen**

Nog een stapje verder is het betrekken van minderjarigen bij het nemen van beslissingen. Dit kan gaan over een beperkt aantal activiteiten of terreinen waarbij kinderen betrokken zullen worden, b.v.b. een kinderforum dat zich uitspreekt over een nieuwe informatiebrochure van de voorziening.

• **Participatie**

Aan het andere uiterste van het spectrum staat een visie op participatie waarbij participatie gezien wordt als een centraal element in de hulpverlening aan kinderen. Hulpverleners en minderjarigen gaan in dialoog over alles wat de minderjarige aanbelangt, dus ook over het implementeren van het DRP in de organisatie. Kinderen en volwassenen nemen samen beslissingen, de macht wordt hier gedeeld. Deze vorm van kinderparticipatie vereist van een organisatie dat ze bereid is haar werking en structuren aan te passen en bereid is veranderingen te ondergaan. Organisaties zullen nieuwe expertise moeten ontwikkelen over participatieve hulpverlening en dit vertalen in het beleid van de organisatie. Hiervoor is een engagement op lange termijn nodig.

De betrokkenheid van kinderen in het implementatietraject zal sterk bepaald worden door de participatiecultuur van de voorziening. Wie wordt betrokken en op welke manier dit gebeurt, is sterk afhankelijk van de middelen die een organisatie wil inzetten

om kinderen te laten participeren aan het traject en de tijd die men hiervoor wil vrijmaken. Helaas zijn de middelen die men kan of wil vrijmaken om kinderparticipatie te stimuleren vaak zeer beperkt. Dit heeft tot gevolg dat ook de beïnvloeding van de beslissingen door kinderen vaak beperkt is. Daarom is het aan het begin van het traject wenselijk stil te staan bij het doel om kinderen te betrekken bij de evaluatie, dit om te garanderen dat voldoende middelen vrijgemaakt kunnen worden om kinderen zinvol te laten participeren.

AAN DE SLAG...

Denk na over de mate waarin je minderjarigen wil betrekken, en hoe je dit concreet vorm zal geven. Volgende vragen kunnen alvast richtinggevend zijn:

- Hoe zijn onze ervaringen met participatie van minderjarigen in onze voorziening?
- Wat is onze visie op participatie van minderjarigen?
- Hoe ver willen we hierin gaan?
- Welk doel heeft de participatie van minderjarigen?
- Welke extra ondersteuning is eventueel noodzakelijk om tot een volwaardige participatie van de doelgroep te komen? Kunnen we die ondersteuning bieden?

Er zijn reeds een aantal “schalen” ontwikkeld om kinderparticipatie te evalueren. Deze instrumenten zijn bedoeld om de graad van participatie te meten. Maar omdat we participatie beschouwen als een proces is het gebruik van een evaluatieschaal voor participatie misschien wat tegenstrijdig. Schalen hebben immers tot doel participatie te meten, en veronderstellen m.a.w. een bepaalde norm die gehaald moet worden. Dit staat haaks op de idee van participatie als proces. Dit neemt echter niet weg dat bepaalde schalen wel zinvol kunnen zijn als aanleiding tot een evaluatie van bepaalde participatiemethoden in de voorziening.

De fiche “participatie en inspraak” van deze werkmap kan je inspireren om een visie over participatie voor de voorziening uit te werken.

3.3.2. Participatie in de praktijk

Eens de voorziening een idee heeft ontwikkeld over participatie, kan men dit gaan vertalen in de praktijk. Het opzetten van een traject biedt de kans om minderjarigen te betrekken in het uitbouwen van een hulpverlening die vertrekt vanuit een kinderrechtsvisie. Minderjarigen kunnen worden betrokken in bepaalde fasen van het traject, en dit op verschillende manieren.

In principe hoeft de wijze van het doorlopen van het traject voor kinderen en volwassenen niet te verschillen. Het is de bedoeling om bij elke fase van het traject die wordt doorlopen na te gaan of, en op welke manier, we kinderen kunnen betrekken bij de organisatie van de voorziening, bij het stellen van prioriteiten voor de voorziening, bij de evaluatie van bepaalde maatregelen, e.d.m.

TER VERDUIDELIJKING

Een aantal van de methoden die we hierboven beschreven voor de jeugdhulpverleners kunnen ook gebruikt worden voor minderjarigen:

Focusgroepen: dit is dezelfde methodiek. Let hier vooral op dat de groepen niet te groot zijn. Een vijftal jongeren is ideaal. Diegene die de focusgroep leidt stelt een paar kernvragen op, die voorgelegd worden aan de minderjarigen.

Tekeningen: voor jongere kinderen kan gebruik gemaakt worden van tekeningen. Dit kan individueel, maar je kan evengoed een heel groot blad papier voorzien waarop verschillende kinderen samen een tekening kunnen maken. De kinderen worden uitgenodigd met een concrete vaag om een tekening te maken, of je kan het ook meer algemeen houden. Belangrijk is ook de tekening achteraf of individueel of in groep te bespreken.

Tevredenheidsmetingen voor minderjarigen: in het kader van het kwaliteitsbeleid hebben verschillende voorzieningen een evaluatie-instrument uitgewerkt om de tevredenheid van hun cliënten te meten. Ook voor minderjarigen hebben sommige organisaties een tevredenheidsinstrument ontwikkeld. De resultaten van deze metingen kunnen een belangrijke bron van informatie zijn om een beeld te krijgen over een aantal thema's uit het DRP.

Net zo min als voor volwassenen, is het traject voor minderjarigen een handleiding voor kinderparticipatie. Het betrekken van minderjarigen in het implementatietraject moet dan ook de nodige aandacht krijgen en er moet nagedacht worden over hoe minderjarigen betrokken zullen worden, op welke momenten,... Men zal dus van bij de beginfase van het implementatietraject in de voorziening goed moeten nadenken over hoe men participatie van minderjarigen doorheen het traject zal aanpakken. Dit is bepalend voor de verdere evolutie van het traject.

In het volgende deel worden een aantal aandachtspunten aangekaart bij het gebruik van methodieken voor kinderparticipatie, en participatie in het algemeen.

3.3.3. Aandachtspunten

Wanneer we als volwassenen openstaan voor participatie van minderjarigen, dan kunnen ze in principe betrokken worden bij elke fase van het traject. Hierbij dienen dan wel een aantal overwegingen gemaakt te worden. We zetten ze hieronder op een rijtje:

• Het tijdsfad

Minderjarigen laten deelnemen aan de verschillende fasen van het traject impliceert dat voldoende tijd voorzien wordt om minderjarigen effectief de kans te geven deel uit te maken van het traject. Gebruik maken van participatieve methoden hoeft niet per definitie meer tijd te vergen dan de tijd die volwassenen nodig hebben om de verschillende stappen van het traject te doorlopen. Maar het gebruik van specifieke participatieve methoden voor minderjarigen, naast de deelname van volwassenen, kan toch wel de nodige extra tijd opeisen. Deze moet worden voorzien, wil men vermijden dat het betrekken van minderjarigen geen artificieel proces wordt.

Ook voor minderjarigen kan gebruik gemaakt worden van een tijdslijn, zoals we dit beschreven in het vorige hoofdstuk.

• Kindvriendelijke omgeving

Men moet er steeds voor zorgen dat de activiteit zich afspeelt in een kindvriendelijke sfeer, dit zowel naar de regels en procedures die gehanteerd worden, als het taalgebruik, de methodiek enz. De minderjarigen moeten zich veilig voelen om te participeren.

Veel hangt ook af van de mate waarin kinderen zich serieus genomen voelen. Wanneer zij ervaren dat zij in alle openheid hun mening kunnen uiten, en voor die mening respect opgebracht wordt en hiermee rekening gehouden wordt, zijn ze makkelijker bereid hun ideeën en gedachten te delen.

De plaats waar kinderen en jongeren worden betrokken is van groot belang. Een locatie waar kinderen zich veilig en op hun gemak voelen zal, de motivatie tot deelname gegarandeerd verhogen.

Men moet natuurlijk ook rekening houden met de leeftijd en maturiteit van de minderjarige.

• **Ondersteuning**

Belangrijk bij het gebruik van methodieken is de begeleiding die minderjarigen hierbij krijgen. De facilitator die de minderjarige begeleidt, zal onder meer volgende zaken in acht moeten nemen:

- Hij of zij moet goed kunnen luisteren naar kinderen en moet vertrouwd zijn met kinderparticipatie.
- Is zelf bereid bij te leren van wat kinderen aanbrengen
- Heeft respect voor de mening van anderen
- Is in staat kinderen te motiveren om na te denken over wat in het DRP staat
- Kan een vertrouwelijke omgeving creëren waarin kinderen zich veilig voelen om deel te nemen aan de activiteit
- Kan op een flexibele manier omgaan met de gebruikte methode
- Heeft aandacht voor de interactie tussen kinderen

Men zal eventueel ondersteuning moeten voorzien wanneer dit nodig en nuttig blijkt.

Er moet regelmatig geëvalueerd worden met de doelgroep zelf over de reeds afgelegde weg. Kinderen moeten er ook zicht op krijgen in welke mate rekening werd gehouden met hun opmerkingen. Wanneer bepaalde voorstellen niet werden weerhouden is het belangrijk naar minderjarigen duidelijk te maken waarom die niet werden weerhouden.

• “Ethische” overwegingen

Het is belangrijk stil te staan bij de mate van betrokkenheid van minderjarigen. In welke fase gaat men ze betrekken en hoe? Aan de ene kant van het continuüm worden kinderen gehoord, aan de andere kant bepalen kinderen mee het kader waarbinnen het traject afgelegd wordt.

Opdat kinderen op een zinvolle manier zouden kunnen deelnemen is het ook noodzakelijk dat ze geïnformeerd worden over het DRP en over wat de organisatie van plan is met dit decreet. Voor minderjarigen zelf zal in een tweede fase materiaal voorzien worden dat hen informeert en sensibiliseert omtrent het DRP.

In overleg met de minderjarigen is er duidelijkheid over de manier waarop kinderen betrokken zullen worden bij dit traject, en dit is in alle eerlijkheid ook gecommuniceerd. Kinderen weten welke impact ze zullen hebben op de beslissingen en wie uiteindelijk verantwoordelijk is.

Het staat kinderen vrij om al dan niet te participeren. Zij hebben de keuze om op een vrijwillige manier deel te nemen.

VOOR WIE MEER WIL WETEN

- Oprechte Deelneming. Werkmap Leerlingenparticipatie voor de basisschool, Kinderrechtencommissariaat en Steunpunt Leerlingenparticipatie, 2004.
- Een groeiproces naar structurele participatie. Participatie van minderjarigen en ouders aan beleidsontwikkeling inzake integrale jeugdhulpverlening, Valérie Carrette, CBGS-Werkdocument, 2004.
- Mond houden of meepraten. Vormingsmap over kinderparticipatie, Unicef e.a.
- Child Rights Programming. How to Apply Rights-Based Approaches in Programming, Save the Children, 2002.
- An introduction to Child Rights Programming. Concept and Application, Save the Children Fund, 2000.
- A Tool Kit on Child Rights Programming, Save the Children Denmark.
- Child Rights Information Network (CRIN): Rights Based Programming: www.crin.org/hrbap.

Voor wie meer wil weten

- BELGISCH COMITE VOOR UNICEF e.a., '*Kinderrechten een taak voor iedereen*', Deurne, Vaes Grafische Producties.
- BELGISCH COMITE VOOR UNICEF e.a., '*Mond houden of meepraten, vormingsmap over kindparticipatie*', Deurne, Vaes Grafische Producties.
- CHILD RIGHTS INFORMATION NETWORK (CRIN): Rights Based Programming: <http://www.crin.org/hrbap>.
- CHILD RIGHTS PROGRAMMING. '*How to Apply Rights-Based Approaches in Programming*', Save the Children, 2002.
- COMITE VOOR BIJZONDERE JEUGDZORG BRUGGE, '*Kinderrechten in de basisschool*', Brugge, Preventie, 2004
- DE LOOF, P., '*Open verslaggeving: een modeverschijnsel?*', T.J.K., 2001/1, 4-7.
- DE WILDE, C. en BOSMANS, J., '*Decreet betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp. Ontstaansgeschiedenis, krachtlijnen en randvoorwaarden voor een daadwerkelijke implementatie*', TJK 2004/4, 213-229.
- DE WINTER, M., '*Kinderen als medeburgers. Kinder- en jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedingsperspectief*', Utrecht, De Tijdstroom, 1995, 199 p.
- KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN VZW, '*Rechten van minderjarigen in de gezondheidszorg*', Gent, 2004, 86 p.
- KINDERRECHTENCOMMISSARIAAT en STEUNPUNT LEERLINGENPARTICIPATIE, '*Oprechte deelneming. Werkmap leerlingenparticipatie voor de basisschool*', Brussel, Arteprint, 2004.
- KINDERRECHTSWINKELS, '*De juridische positie van de minderjarige in de praktijk*', Heule, UGA, 2002.

- MAES, C., *'Rechten van het kind... en verder'*, KIDS 2004, 1-16.
- PUT, J. en VAN DER STRAETE, I., *'Integrale Jeugdhulp en Rechtspositie Minderjarigen'*, TJK 2004/4, 230-257.
- ROOSE, R., *'Open verslaggeving als participatieproces'*, in: T.J.K., 2001/1, 2-3
- ROOSE, R., *'Participatief werken in de jeugdhulpverlening'*, Gent, Academia Press, 2003, 113 p.
- ROOSE, R., *'Rechten van het kind in Vlaamse voorzieningen voor Bijzondere Jeugdbijstand'*, KIDS 2004, 1-30.
- Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten, themanummer Integrale Jeugdhulp, TJK 2004/4.
- VAN DER STRAETE, I. en PUT, J., *'Beroepsgeheim en hulpverlening'*, Brugge, die Keure, 2005, 267 p.
- VANSWEEVELT, T., *'De rechtspositie van de minderjarige in het gezondheidsrecht, in het bijzonder in het licht van het VN-verdrag inzake de rechten van het kind, de Wet Patiëntenrechten en de Euthanasiewet'*, KIDS 2004, 1-32.
- VERBETERGROEPEN, *'kwaliteitsverbetering door participatie voor organisaties van en/of voor kinderen/jongeren'*, Academia Press, 2005.
- VERHELLEN, E., *'Jeugdbeschermingsrecht'*, Gent, Mys en Breesch, 1998.
- VERHELLEN, E., *'Verdrag inzake de rechten van het kind'*, Leuven, Garant, 2000.
- VERHELLEN, E., SPIESSCHAERT, F. en CATTRISSE, L., *'Rechten van kinderen'*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1989, 462 p.
- www.jeugdhulp.be
- www.kinderrechtswinkel.be
- www.osbj.be/osbj/publicaties/pubopenverslaggeving.pdf